

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Μανουήλ Πανσέληνος, κείμενο 'Ανδρέα Ξυγγοπούλου, αντίγραφα, σχέδια και κοσμήματα Φώτη Ζαχαρίου, Έκδόσεις 'Αθηνών, 1956.

Με τὸν Μανουήλ Πανσέληνον αἱ «Έκδόσεις 'Αθηνών» ἐγκαινιάζουν λαμπρὰν σειρὰν βιβλίων ἀφιερωμένων εἰς τὴν ἑλληνικὴν τέχνην. Ὁ παρακολουθῶν ἔργα δημοσιευόμενα εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, περιλαμβάνοντα ἢ συγκείμενα ἐξ ὁλοσελίδων ἐγχρώμων φωτογραφιῶν, πολλάκις σχήματος foglio, αἵτινες ἀναπαριστοῦν φορητοὺς πίνακας ἢ τοιχογραφίας, ἐδοκίμαζεν ἄλγος, ἐπειδὴ οὐδὲν τὸ παρόμοιον ἔβλεπε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας οἱ καλλιτεχνικοὶ θησαυροὶ καὶ μάλιστα οἱ τῆς Βυζαντινῆς ζωγραφικῆς ἔμενον κατὰ μέγα μέρος ἀγνωστοὶ εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἴδουν αὐτοὺς ἐκ τοῦ σύνεγγυς. Ἦδη αἱ «Έκδόσεις τῶν 'Αθηνῶν» ἔρχονται νὰ πληρώσουν τὴν ἑλλειψιν καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον ἐπιτυχέστερον τοῦ ἐφαρμοζομένου ἀλλαχοῦ. Οἱ δημοσιευόμενοι 13 ἐγχρωμοὶ πίνακες εἶναι φωτογραφίαι ἀντιγράφων ληφθέντων μετὰ πολλῆς ἀκριβείας ὑπὸ τοῦ ζωγράφου Φώτη Ζαχαρίου, τοῦ ὁποίου ἡ συγκινητικὴ ἀγάπη πρὸς τὴν Βυζαντινὴν τέχνην κατέστησεν αὐτὸν γνώστην πολλῶν μυστικῶν τῆς. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀπεφύχθησαν λάθη περὶ τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρωμάτων, βαρύνοντα ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς ἐγχρώμας φωτογραφίας. Οἱ παρεχόμενοι πίνακες ἀποδίδουν λεπτομερείας καὶ μάλιστα πρόσωπα ἐκ τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Πανσέληνου εἰς τὸ Πρωτάτον τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Προηγεῖται τούτων κείμενον τοῦ καθηγητοῦ Ξυγγοπούλου ζηλευτὸν διὰ τὴν σαφήνειαν καὶ τὴν ἀπλότητά του, ιδιότηας ἀπορροεῦσας ἐκ τῆς βαθείας γνώσεως τῶν θιγομένων θεμάτων, κείμενον ἀπευθυνόμενον κυρίως εἰς τὸν μέσον ἀναγνώστην, ὁ ὅποτος, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ γνωρίσῃ τὰς Καρυσὰς καὶ τὸ Πρωτάτον καὶ κατατοπισθῇ εἰς τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ πρὸς τὸν Πανσέληνον, ἀποκτιθῇ καθαρὰν ἰδέαν διὰ τὴν διάταξιν τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ Πρωτάτου, τὴν θέσιν αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονικὴν ζωγραφικὴν, τὰ χαρακτηριστικὰ τῶν γνωρίσματα, τὸν σεβασμὸν τοῦ ἀγιογράφου πρὸς τὴν εἰκονογραφικὴν παράδοσιν, τὴν ἰδιομορφίαν του, «τὶς πραγματικὰ θαυμαστὲς γιὰ τὴν ψυχολογικὴν τοὺς ἀλήθεια προσωπογραφίαις του» τὰς ἀρετὰς καὶ τὴν τόλμην τοῦ χρωματισμοῦ του, τὰς ἐπιδράσεις τὰς ὁποίας ἐδέχθη ἀπὸ τὴν Ἑλληνιστικὴν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν τέχνην ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπίδρασιν τὴν ὁποίαν ἤσκησεν ἐπὶ τὴν μεταγενεστέραν ἀγιογραφίαν. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ κ. Ξυγγοπούλου προδίδουσα πολλὴν ἱκανότητα ἀπλουστεύσεως τῆς ἐπιστήμης χάριν τῶν πολλῶν, ἀφίνει παρὰ τὸν εἰδικὸν τῆς σκοπὸν νὰ διαφαίνεται ἡ εἰκονογραφικὴ δεινότης ἢ διακρίνουσα τὰ ἔργα τοῦ συγγραφέως.

Βυζαντινὰ μνημεῖα Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας, ἀρχιτεκτονικὴ - ψηφιδωτὰ - τοιχογραφίαι, κείμενο : Μ. Χατζηδάκη, σχέδια : Α. Τάσσου, ἀντίγραφα : Φ. Ζαχαρίου, Έκδόσεις 'Αθηνῶν, 'Αθήναι 1956.

Τὸ βιβλίον ἔχει ἐκδοθῇ ὡς δεῦτερος τόμος τῆς σειρᾶς, ἡ ὁποία ἀποβλέπει νὰ φέρῃ «τὸ πλατύτερον κοινὸν σὲ ἐπαφὴν μὲ τὰ ἔργα τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης». Οἱ ἐκδόται ἐν ἀρχῇ ἐπέξηγούν ὅτι ἐπεδιώξαν ἐπιλογὴν «μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ ἀντιπροσωπεύ-

θοῦν κατὰ τὸ δυνατόν περισσότεροι ἀρχιτεκτονικοὶ τύποι, καλλιτεχνικὲς παραδόσεις καὶ ζωγραφικὲς τάσεις, ἀποφεύγοντας ὅμως τὶς πολὺ γνωστὰς στὸ κοινὸ μορφές».

Δημοσιεύονται 10 καλαισθητὰ σχέδια τοῦ Α. Τάσσου, ἅτινα διδοῦν σαφὴ ἰδέαν τοῦ ἐξωτερικοῦ τῶν ναῶν — Σκριποῦς, Ὁσίου Λουκά, Δαφνίου, Ὁσίου Μελετίου, Ἀγίων Ἀποστόλων Ἀθηνῶν, Καπνικαρέας, Ἀγίου Ἐλευθερίου, Ἰωάννου τοῦ Κυνηγοῦ, Ὁμορφης Ἐκκλησιᾶς — καὶ 11 ἑγχρωμοὶ πίνακες ἀντιγράφων τοῦ Φ. Ζαχαρίου ἀπὸ Μωσαϊκὰ καὶ τοιχογραφίας τοῦ Ὁσίου Λουκά, τοῦ Δαφνίου καὶ τῆς Ὁμορφης Ἐκκλησιᾶς. Τῶν πινάκων προηγεῖται κείμενον 18 σελίδων τοῦ Ἐφόρου Βυζ. ἀρχαιοτήτων Ἀττικῆς Μανόλη Χατζηδάκη. Μετὰ σύντομον ἱστορικὴν ἀνασκόπησιν καὶ μνημόνευσιν τῶν παραγόντων οἵτινες προσδίδουν τὸ ἰδιάζον ὕψος εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἔκφρασιν τοῦ τόπου ἀκολουθεῖ κυρίως αἰσθητικὴ ἐρμηνεία τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν μνημείων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ζωγραφικοῦ των διακόσμου, διακρινομένη καὶ διὰ τὴν γλαφυρότητα τῆς γλώσσης. Ἡ γνώσις τῆς νεωτέρας τέχνης ἐπιτρέπει εἰς τὸν συγγραφέα νὰ προβαίνει εἰς παραλληλισμοὺς πρὸς ἔργα συγχρόνων ζωγράφων, συντελοῦντας εἰς πληρεστέραν κατανόησιν τῶν ἐρμηνευομένων. Ἐντὸς τοῦ κειμένου παρατίθενται φωτογραφίαι εἰς λευκὸν — μέλαν τοῦ Π. Παπαχατζηδάκη, ἀπεικονίζουσαι ψηφιδωτά, καὶ εἰς τὸ τέλος ἀκολουθεῖ συμπληρωματικὸν ὑπόμνημα, ἔνθα παρατίθεται καὶ βιβλιογραφία.

Ἐκ τῶν ἐπεξηγηματικῶν παρατηρήσεων εἰς τὸν Ὁσίον Λουκᾶν « μίαν ἀπὸ τὶς τέλειες κατασκευὲς ποὺ μᾶς ἔχουν σωθῇ μὲ σπάνια πληρότητα καὶ γνησιότητα » ἀξία ἰδιαίτερας μνείας εἶναι ἡ ἐρμηνεία τῶν συνθέσεων τῆς Καθόδου εἰς τὸν Ἄθην, τοῦ Νικιτήρος καὶ τῆς ἔκφραστικῆς πτυχολογίας τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ νάρθηκος. Τὴν τέχνην τῶν ψηφιδωτῶν τοῦ Ὁσίου Λουκά ὁ Χατζηδάκης δὲν ὑπολαμβάνει οὔτε ἐπαρχιακὴν οὔτε ἰδιαίτερος μοναστικὴν, ἀλλ' ἀντιπροσωπεύουσιν καθολικῆς σημασίας καλλιτεχνικὴν παράδοσιν τοῦ βυζαντινοῦ κόσμου. Θελκτικὴ εἶναι ὡσαύτως ἡ ἐρμηνεία τῆς Βαΐφόρου καὶ τῆς Σταυρώσεως τοῦ Δαφνίου καὶ ἡ αἰσθητικὴ ἀνάλυσις τοῦ Παντοκράτορος καὶ λεπτομερείας τῆς Βαΐφόρου τῆς Ὁμορφης Ἐκκλησιᾶς. Τέλος εἰς τὴν κατακλείουσιν τὴν εἰσαγωγὴν σύνοψιν ἐξαιρῶνται ἡ λιτότης, τὸ μέτρον καὶ ἡ χάρις ὡς ἰδιάζουσιν ἀρεταὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀθηναϊκῶν μνημείων.

Ὁ διεξερχόμενος διὰ δύο ἀνατέρω ἔργα, υπερέφανεον διότι εἶδον τὸ φῶς εἰς τὴν χώραν μας, εὐχεται εἰς τὰς « Ἐκδόσεις Ἀθηνῶν » νὰ συνεχίσουν ἐπὶ μακρὸν τὴν τόσον ἐπιτυχεῖ των προσπάθειαν καὶ νὰ περιλάβουν εἰς τοὺς τόμους των καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐκ τῶν πλουσίων θησαυρῶν τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδος.

Ἀ ν. Κ. Ὁ ρ λ ά ν θ ο υ, Ἀρχεῖον τῶν βυζαντινῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος, τόμος Η', 1955 - 1956, τεῦχος 2, Ἀθήναι.

Ὁ ἀκαταπόνητος ἐρευνητὴς παρέσχε νέον δείγμα τῆς θαυμαστῆς του δραστηριότητος, ἡ ὁποία ἐναγκαλίζεται τὰ μνημεῖα ὁλοκλήρου τῆς χώρας. Ἰδίᾳ οἱ ἐκ Κρήτης βυζαντινολόγοι αἰσθάνονται πολλὴν χαρὰν ἐπειδὴ τὸ ἐνδιαφέρον του ἐστράφη ἐσχάτως ζωηρότερον καὶ πρὸς τὰ μνημεῖα τῆς νήσου. Εἰς τὸ ἀνά χεῖρας τεῦχος περιλαμβάνεται ἀρθρον διὰ τὸ μαρμαρίνον τέμπλον τῆς Μονῆς Χελανδαρίου καὶ τὸ πλυντήριον αὐτῆς, τὸ πρῶτον παρόμοιον κτίσμα ὅπερ ὁ συγγραφεὺς συνήντησεν, εἰς ὅσας μέχρι τοῦδε Μονὰς ἔχει ἐπισκεφθῇ. Τὸ πλυντήριον, ἀναγόμενον εἰς τὸν 17 αἰ., στεγάζεται διὰ δύο καλῶς καὶ σήμερον διατηρουμένων πλινθίνων θόλων καὶ περικλείει σειρὰν ἐκ δέκα ὥραιων μαρμαρίνων σκαφῶν. Ἀκολουθεῖ μελέτῃ διὰ ψηφιδωτὸν δάπεδον ἐκ βασιλικῆς τῶν Τρικάλων, χρονολογούμενον μετὰ πιθανότητος εἰς τὰ μέσα ἢ τὸ β' ἡμισυ τοῦ 8 μ.Χ. αἰῶνος, καὶ ἡ δημοσίευσις δύο καταγράφων ναῶν

τῆς Δ. Κρήτης, τοῦ Χριστοῦ τῶν Μεσκλῶν καὶ τοῦ "Αἱ Κύρ - Γιάννη τοῦ Ἀλυσκίου. Ἐκάστης τῶν δύο τούτων δημοσιεύσεων προτάσσεται ἀναδίφῃσι διὰ τὴν ἐξακρίβωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ χωρίου ἢ τοῦ ναοῦ, ἀκολουθεῖ πλήρης ἐξέτασις τοῦ κτηρίου ἀπὸ ἀρχιτεκτονικῆς ἀπόψεως καὶ παρατίθενται διὰ τὸν "Αἱ Κύρ - Γιάννην ὥραϊαι ἀναπαραστάσεις. Τὸν τελευταῖον ναόν, σταυροειδῆ μετὰ τρούλλου, ἐγγεγραμμένον, τετρακίδιον, ἐμφανίζοντα ἱκανὰς ἐπιδράσεις τῆς τέχνης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀνεστήλωσε κατὰ τὸ πλεῖστον ἢ παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Παιδείας διεύθυνσις Ἀναστηλώσεως, ἣς προΐσταται ὁ σοφὸς καθηγητὴς. Εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἔπεται περιγραφή καὶ μελέτη τῶν τοιχογραφιῶν, τῆς εἰκονογραφίας καὶ τεχνοτροπίας των, διαστέλλονται ζωγράφοι καὶ ἐξάγονται συμπεράσματα. Αἱ ἀρχαῖζουσαι τοιχογραφίαι τῶν Μεσκλῶν (ἔργα τοῦ 1303) παρουσιάζουν ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας ὥς εἶναι τὸ θέμα τῆς συλλογῆς τοῦ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ τῆς Σταυρώσεως ρέοντος αἵματος ὑπὸ τῆς ἐν προσωποποιήσει εἰκονιζομένης Ἐκκλησίας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΔΡΑΝΔΑΚΗΣ

Ἀννα Μαργαβᾶ - Χατζηνικολάου, Πάιμος μὲ 200 φωτογραφίες ἐκτὸς κειμένου. Ἀθήνα 1957, 80, σσ. 82+CXVI.

Collection de l'Institut Français d'Athènes dirigée par Octave Merlier. No 68 (Πόλεις καὶ τοπία τῆς Ἑλλάδος).

Συνέκδημος τῆς ἱερᾶς νήσου χρήσιμος διὰ τὸν ἐπισκέπτην τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ Σπηλαίου τῆς Ἀποκαλύψεως. Βιβλίον γραμμένον ἐπαγωγᾶς, μὲ βιβλιογραφίαν καὶ γνῶσιν καὶ ὠραιότητα εἰκόνας. Μία ἐπὶ πλέον ὑπηρεσία τὴν ὅποιαν τὸ Γαλλικὸν Ἰνστιτούτον παρέσχε διὰ τὴν γνῶσιν τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων τῆς Ἑλλάδος. Ἡ εἰσαγωγή τῆς κ. Χατζηνικολάου ἔχει καὶ ἱστορικὸν καὶ φιλολογικὸν χαρακτῆρα.

N. B. T.

a) Le Destān D'Umār pacha (Düsturnāme-i Enverī). Texte, traduction et notes par Irène Mélék off-Sayar, Paris 1954, 40, σσ. 155 (+5).

b) L'Émirat d'Aydin Byzance et l'Occident. recherches sur « La geste d'Umur pacha » par Paul Lemerle, Paris 1957, 80, σσ. 276.

(Bibliothèque Byzantine, Études No 2).

Διὰ τοῦ δευτέρου δημοσιεύματος ὁ καθ. Lemerle ἐκμεταλλεύεται, συνδυάζων τὰς πηγὰς, τὰ δεδομένα τῆς ἐκ τοῦ πρώτου μεταφράσεως.

N. B. T.

Στεργίου Γ. Σπανάκη, Συμβολὴ στὴν ἱστορίαν τοῦ Λασιθίου κατὰ τὴ Βενετοκρατίαν. Ἡράκλειον 1957, 80, σσ. 159.

(Κρητικὴ Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 1. Ἐκδόσεις Ἑταιρείας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν).

Δημοσιεύονται ἔγγραφα ἐκ τοῦ Archivio di Stato τῆς Βενετίας ἀφορῶντα εἰς τὴν ἀνατολικωτάτην περιοχὴν τῆς Κρήτης, τὸ Λασιθί (1343-1583) καὶ στοιχεῖα ἀπὸ τὴν Ἐκθεσιν τοῦ Καστροφύλακα, περιέχοντα πληθὺν ὀνοματεπωνύμων τῶν κατὰ τὸν 15' αἰ. Ἑλλήνων κατοικῶν, ὧν τὰ πλεῖστα σφῆζον αἱ σημεριναὶ οἰκογένειαι. Ἀκολουθοῦν ἄλλα ἀρχεῖα καὶ στοιχεῖα 15' καὶ 15' αἰ. ἐν πρωτοτύπῳ καὶ μεταφράσει,

σημειώσεις (ιστορικά διασαφήσεις) καὶ πίνακες. Τὸ βιβλίον παρέχει χρησιμώτατον ὄλκον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑνετοκρατίας ἐν Κρήτῃ καὶ δὴ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως.

N. B. T.

Ἀναστασίου Π. Χριστοφιλοπούλου, Θέματα Βυζαντινοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἐνδιαφέροντα τὴν σύγχρονον πρακτικὴν, Ἀθήναι 1957, 80, σσ. 116.

Μεταξὺ ἄλλων θεμάτων (Σχέσεις πρὸς ἑτεροδόξους, βάπτισμα καὶ χρῆσμα, προσέλευσις εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν ἑτεροδόξων καὶ ἀλλοθρήσκων, σχέσις τῆς ἱερωσύνης πρὸς τὴν μοναχικὴν ιδιότητα, τελετουργικὴ καὶ διοικητικὴ ἐξουσία. Ἐκκλησιαστικά ἀξιώματα, χειροτονία καὶ χειροθεσία, ἀπώλεια τῆς ἱερωσύνης, μοναχικὸς βίος, ἐπίσκοποι, ναοὶ καὶ μοναί, ἰδιαιτέρα νομικὴ μεταχείρισις κληρικῶν καὶ μοναχῶν. Μυστήρια, ἱεραὶ τελεταὶ καὶ προσκύνησις ἁγίων, Ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἐκκλησιαστικὸν ποινικὸν δίκαιον. Ἐξομολόγησις καὶ ἄφορισμός), ἅτινα καταλαμβάνουν τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου (- σ. 72), ἰδιαιτέραν, καὶ ἀπὸ φιλολογικῆς πλευρᾶς, ἀξίαν ἔχει ἡ ἔρευνα τοῦ συγγραφέως εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τὸ ἐπιγραφόμενον « Ἡ ὑπὸ κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἀνάληψις δημοσίων λειτουργημάτων καὶ ἄσκησις βιοποριστικῶν ἐπαγγελμάτων » (σσ. 73 - 101) ὅπου καταγράφονται αἱ μαρτυρίαι περὶ τῶν ὄρων ἀναγραφῆς, ἀπαιτητῆς ἀνώνης, ἀργυροκόπος, ἀργυροπράτης, ἀρμενορράφος, ἀρτοκοπάδιος καὶ ἀρτοπράτης, ἀρχίατρος, βασιλικὸς νοτάριος, βαφεύς, βεσιάρης, γενικός, γεωργός, γλύπτης, γραμματεὺς, γραμματικὸς (δικαστικὸν λειτουργήμα), δουκηνάριος, ἔκδικος, ἐλαιοπράτης, ἐνοικιολόγος, ἐπισκεπτὴς, ἐπιστάτης, ζωγράφος, ἱατρός (καὶ ἀρχίατρος), ἱστοριογράφος, καθολικὸς κριτής, κάπηλος, κεραμεύς, κλειδοποιός, κολλεκτάριος, κομμερκιάριος, κουβικουλάριος, κουράτωρ (καὶ προκουράτωρ), κραμβιτᾶς (= λαχανοπώλης!), κρεοπώλης, κριτής τῶν ὀπιμῶν, κνέσιωρ, λινοξόος, ματίωρ, ματίωρ τῆς σχολῆς τῶν γραμματικῶν, μείζων, μουσιάρης (= ψηφοθέτης), μυλωνάρχης, οἰκοδόμος, οἶνηγός, πακτωτής, πιστικός, πολιτενόμενος (= curialis), πράκτωρ, προκουράτωρ, προνοήτης (ἢ ὑποδέκτης), πρωτοβεσιάρης, πρωτομανδάτωρ, ὁ ἐπὶ τῆς ἱερᾶς σακέλλης, σαπροσωμάριος, σημαιοφόρος, σιδηρουργός, σκυτοτόμος, σιμπουργός, στρατιώτης, σχολαστικός, τέκτων, τζαγγάριος ἢ σκυτοτόμος, τοξοποιός, τραπεζίτης, ὑποδέκτης, χρυσοχόος, ἀφορώντων εἰς ἐπαγγέλματα κληρικῶν! Ὅμοίων τῶν ὄρων: μάγιστροι, πατρίκιοι, πρόεδροι καὶ πρωτοπρόεδροι, ρέκτωρ, ἀφορώντων εἰς αὐλικά ἀξιώματα, καὶ τῶν ὄρων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῶν μονῶν: ἄκεσθης, βεσιάρης, ράτης, ραφεύς, ἄλιεύς, ἀμπελουργός, ἀμπελικός, ἀριστητάρης, ἀρτιριῶν, ἀρτοποιός, ἀρτοκόπιος, μάγκιν, βαγενάρης, βορδονάριος, βουκόλος, γεωργός, ξενήτης, καλλιγράφος, κηπουρός, κτηνότης, μάγειρος, ὄψοποιός, ματίωρ, μελισσοουργός, μετόχιος (-άριος), ναύκληρος, ναυπηγός, ναυτής, νομὸς προβάτων, ξυλουργός, ὄψαρᾶς, σκυτεὺς, στρατεὺς, στρατοκόπος, τέκτων, τσαγγάρης, ὕφαντής, χαλκεύς!

Τὸ βιβλίον κατακλείουν ἐπιμελέστατοι πίνακες πραγμάτων καὶ πηγῶν.

N. B. T.

Ἀναστ. Π. Χριστοφιλοπούλου, Τὸ Ἑλληνικὸν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον κατὰ τὰ ἔτη 1954 καὶ 1955 (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. Θεολογία ΚΗ', 1957), 80, σσ. 43.

Χρήσιμος καὶ συστηματικὴ ἀναγραφή, μετὰ πίνακος ἐν τέλει.

N. B. T.

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Ἡ Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Βιβλιογραφία τῆς τελευταίας δεκαετίας (1954 - 1955), Ἰσταμπούλ 1957, 8^ο, σσ. 20.

(*Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περ. Ὁρθοδοξία*).

Ἀναγράφονται χύδην, καὶ χωρὶς ἐνδείξεις περιοδικῶν εἰς ἃ ἐδημοσιεύθησαν, τόπου ἐκδόσεως κ.ἄ. στοιχείων πάντοτε ὠφελίμων, τὰ δημοσιεύματα τὰ ἀφορῶντα τὸν ἐρμηνευτικόν, ἱστορικόν, συστηματικόν καὶ πρακτικόν κλάδον τῆς Θεολογίας μας.

N. B. T.

Ἰωάννου Ν. Καρμίρη, Σύνοψις τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τῆς ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1957, 8^ο, σσ. 115 (= Ἐπ. Ἐπετ. Θ. Σχ. Π. Ἀθηνῶν 1955 - 1956).

Ἐν σσ. 113 - 115 : Ἔτερα ἔργα τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως (51 ἀναγραφὰ ἀπὸ τοῦ 1935 ἔξ.).

N. B. T.

Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ, Ὑμνοι, τόμος τρίτος, Μέρος Α'. Κονδακάρια τοῦ Σινᾶ ὑπὸ Νικολάου Α. Λιβαδάρα, πιυχίουχου Φιλολογίας.

Ἐν Ἀθήναις 1957, 8^ο, σσ. νη' (+ 6).

Τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν μου ἐγένετο ἡ ἀνωτέρω ἐκ 458 σσ. ἔκδοσις καὶ μοὶ ἀφιερώθη, δὲν μὲ ἐμποδίζει ἀπὸ τοῦ νὰ σημειώσω περὶ αὐτῆς ἐνταῦθα (ὁ Γ' τόμος ὁλόκληρος θὰ κριθῇ ἀπὸ ἄλλον συνεργάτην τῆς Ἐπετηρίδος).

Ὁ συγγραφεὺς ἀφίερωσε μίαν τριετίαν συντόνου ἐργασίας διὰ ν' ἀναγνώσῃ καὶ περιγράψῃ (ἐκ μικροταινιῶν) τοὺς Συναῖτικους Ἑλληνικοὺς κώδικας 925, 926, 927, οἱ ὅποιοι περιέχουν ὕμνους (κατὰ τὴν τάξιν τῶν Μηναίων - Τριωδίου - Πεντηκοσταρίου) ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ, εἰς δ' ἐξ αὐτῶν (ὁ 927) καὶ ἄλλην ὕλην ὑμνογραφικὴν. Οὕτω σήμερον, μετὰ τὴν περιγραφὴν τῶν πατριακῶν ἑλλήν. κωδ. 912, 913 (Ρωμανοῦ Ὑμνοι, Α' μέρος, Β' τόμος, 1954), γενομένην ὑπὸ τῶν μαθητῶν μου Μάρκου Ναουμίδου καὶ Π. Γ. Νικολοπούλου, ἔχομεν ἐκτενὴ καὶ ἐπιμελημένην καταγραφὴν τῶν περιεχομένων τῶν τριῶν ἐκ τῶν πέντε σιναῖτικῶν κονδακαρίων, ἀπροσίτων ἄλλοτε καὶ οὐδέποτε μέχρι σήμερον χρησιμοποιοιθέντων ὑπὸ τῆς ἐκδοτικῆς. Ταῦτα βεβαίως δὲν ἔχουν, διὰ τὸν Ρωμανὸν τοῦλάχιστον, τὴν αὐτὴν ἀξίαν τῶν πατριακῶν, ἀλλὰ συμπληρῶνουν ἐν πολλοῖς ἐκεῖνα καὶ φωτίζουν εἰς πολλὰ τὴν γνῶσιν μας ἐπὶ τῆς ὅλης λειτουργικῆς ὑμνογραφίας τῶν Βυζαντινῶν. Τοῦτο παρετήρησεν ἤδη κρίων τὴν περιγραφὴν τῶν πατριακῶν κοντ. ὁ Γάλλος Ch. Astruc (Bulletin de l'Association G. Budé, 1955, σσ. 108 - 109). Ὁ Λιβαδάρας περιγράφει ἐξονυχιστικῶς τοὺς κώδικας, δίδει τὸ περιεχόμενον αὐτῶν (αὐτοῦσια τὰ προοίμια καὶ τὰ incipit τῶν οἰκων μὲ ὅλας τὰς ἐνδείξεις, μουσικὰς κλπ.), ἐκδίδων οὕτω πολλὰς ἑκατοντάδας κεμένων καὶ ἐπιφέρων πληθὺς βελτιώσεων ἢ παρατηρήσεων καὶ βιβλιογραφικῶν προσδιορισμῶν εἰς αὐτά.

Μεγάλης σημασίας εἶναι οἱ ἀκολουθοῦντες τὴν περιγραφὴν Πίνακες ἦτοι :

α') *Ἀγίων*, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πατριακῶν, σιναῖτικῶν κοντακαρίων, τοῦ Cor-sinius καὶ τοῦ Mosquensis. Ὁ πίναξ δεικνύει τοὺς κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἐν λόγῳ λειτουργικῶν κωδικῶν περιλαμβανομένους εἰς τὸ ἑορτολόγιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἁγίων καὶ τῶν ἑορτῶν (δεσποτικῶν, θεομητορικῶν κλπ.).

β') *Προοίμια* τῶν Ὑμνων εἰς τὰ μελετηθέντα κοντακάρια, ὁμοίως καὶ

γ') *οἰκων*. Ὁ Πίναξ οὗτος ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀποδελτιώσεως τῶν ἐν τοῖς πατριακοῖς κοντακαρίοις οἰκων ὑπὸ τοῦ νέου φιλόλογου κ. Γεωργίου Μοργαλῆ.

- δ') Πίναξ ἐφυρνίων (ἀνακλωμένων δηλονότι, κατὰ Νικολόπουλον) καὶ
 ε') Πίναξ παραδόσεως τῶν ὕμνων δι' ὅλων τῶν γνωστῶν κοντακαρίων.

*Ο παραστατικὸς οὗτος πίναξ εἶναι χρησιμώτατος διὰ τὴν ἀμεσον ἐξακριβώσιν τῆς χειρογράφου παραδόσεως οἰουδήποτε ὕμνου. Ὁ Λιβαδάρας ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ὅλας τὰς μικροταινίας τὰς ὁποίας συνεκεντρώσαμεν ἐπὶ τούτῳ. Πολλοὺς ἐκ τῶν κωδικῶν τούτων δὲν εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Krumbacher εἰς τὴν περὶ Ἀκροστιχίδος ἐργασίαν του, ἡ ὁποία οὕτω ἐν πολλοῖς ἡχρηστεύθη. Βεβαίως ὁ Kr. ἐγνώριζε (καὶ πολλάκις ἡγνόει) ἄλλους κώδικας (λειτουργικοὺς ἀλλ' οὐχὶ κοντακάρια) περιέχοντας μερικῶς ὕμνους, δευτερευούσης πάντοτε σημασίας διὰ τὴν χει/φον παράδοσιν τῶν ἐν λόγῳ κειμένων.

Διὰ τῆς πολυμόχθου ἐργασίας τοῦ Λιβαδάρα (ἦν οὗτος ἔφερεν εἰς φῶς τῆς δημοσιότητος πρὶν ἢ συμπληρώσῃ τὸ 25ον ἔτος τῆς ἡλικίας του), ἐτέθη θεμέλιον διὰ τὴν μελέτην τῆς ὕμνογραφίας μας καὶ ἐπετελέσθη χρησιμώτατον ἔργον.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΣ

Anthologie Grecque. Première partie. Anthologie Palatine, tome VII (livre IX, épigr. 1 - 358). Texte établi par Pierre Waltz, traduit par Guy Soury. Paris 1957, 80, σσ. LXIII+143+143 (+5).

(Collection des Universités de France, publié sous le patronage de l'Association Guillaume Budé).

Μετὰ πολυχρόνιον διακοπὴν (ἀπὸ τοῦ 1944, ὅτε ἐξεδόθη ὁ VI τόμος) συνεχίζεται ἡ ἔκδοσις τῆς Παλατινῆς Ἀνθολογίας. Τὸν Ἰούλιον 1945 ἀπεβίωσεν ὁ καθ. P. Waltz, ἐχρειάσθη δὲ νὰ συμπληρωθοῦν αἱ μεταφράσεις, αἱ σημειώσεις ὑπὸ ἄλλων συνεργατῶν, μνημονευομένων ὑπὸ τοῦ καθ. A. Dain εἰς τὰ βραχέα προλεγόμενά του. Τούτων ἔπεται ἡ Notice, πραγματευομένη τὸ θέμα τῆς χειρογράφου παραδόσεως κ.ἄ. συναφῇ ζητήματα, ὀφειλομένη δ' εἰς τὸν P. Waltz. Ἐπεται κατ' ἀντιστοιχίαν, ὡς συνήθως, τὸ κείμενον, καὶ ἡ γαλλικὴ μετάφρασις, τὰ κριτικὰ ὑπομνήματα καὶ ὁ ὑπομνηματισμὸς τῶν ἐπιγράμμάτων 1 - 358. Ταῦτα εἶναι τὰ ἐπιδεικτικά.

Δυστυχῶς φαίνεται ἀπίθανον ὅτι τὸ ἀναληφθὲν ἀπὸ τοῦ 1928 ἔργον θ' ἀχθῇ εἰς πέρας, δεδομένου ὅτι ὑπολείπεται πρὸς ἔκδοσιν τὸ ἥμισυ περιῖπου τῆς Παλατινῆς, ἡ Πλανούδειος Ἀνθολογία, καὶ τὰ ἐκ λίθων κ.ἄ. γνωστὰ ἐπιγράμματα. Πρὸς ὅλοκληρωσιν δὲ τῆς ὅλης Ἀνθολογίας δεόν εἰς τὸ μέλλον νὰ προστεθοῦν εἰς τὴν Ἑλλην. Ἀνθολογίαν τὰ Χριστιανικά Ἐπιγράμματα ὧν τὴν συναγωγὴν ἀνέλαβεν ἀπὸ ἐτῶν ὁ μαθητῆς μου κ. Ἀθ. Κομίνης, ἀνερχόμενα εἰς πολλὰς ἑκατοντάδας (πρβλ. Ἀθηνα ΝΖ', 1953, σσ. 390).

N. B. T.

Franz Babinger, Schriftenverzeichnis 1952 - 1957.

Werkdud-Druckerei Würzburg, August 1957, 80, σσ. 8.

Συμπλήρωμα τῆς κατὰ τὴν 15ην Ἰαν. 1951 ἐκδοθείσης ἀναγραφῆς τοῦ καθηγητοῦ κ. Bab. διὰ τὰ ἔτη 1910 - 1951 εἰς «Serta Monacensia».

N. B. T.

Franz Babinger, Die Aufzeichnungen der Genuesen Jacopo de Promontorio-de Campis über den Osmanenstaat nm 1475, München 1957, 120, σσ. 95.

(Bayerische Akademie der Wissenschaften, Phil.-historische Klasse. Sitzungsberichte - Jahrgang 1956, Heft 8).

N. B. T.

Βυζαντινά κείμενα· επιμέλεια Διογ. Α. Ζακυθηνού. Βασική Βιβλιοθήκη, ἀρ. 3, Ἀθήναι (1957), 80, σσ. ις' + 358 (+ 2).

Ὁ συν. κ. Ζακυθινὸς συντάξε τὴν ὠραιότατὴν αὐτὴν ἀνθολογίαν *λογίων* Βυζαντινῶν πεζογράφων, εἰς τὴν ὁποίαν προέταξε σύντομον ἀλλὰ μεστήν εἰσαγωγὴν μετὰ βιβλιογραφίας. Ἐχώρισε τὴν ὕλην του εἰς πέντε μέρη ὑπὸ τοὺς τίτλους: *Εἰς τὸ μεταίχμιον δύο κόσμων, Τὸ χριστιανικὸν ρωμαϊκὸν κράτος τῆς οἰκουμένης, Ἔρως Θεοῦ, Τὸ οἰκουμενικὸν χριστιανικὸν κράτος τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, Πόνος πατρίδος*. Ἐπέταξε δὲ ἀλφαβητικὸν πίνακα τῶν 30 ἀνθολογηθέντων συγγραφέων, δι' ἕνα ἕκαστον τῶν ὁποίων ἔγραψε μικρὸν βιογραφικὸν καὶ βιβλιογραφικὸν σημείωμα, πλήρως ἐνημερωμένον. Οἱ ἐπιλεγέντες συγγραφεῖς εἶναι ἱστορικοί, ρήτορες, ἐπιστολογράφοι, συγγραφεῖς βίων ἁγίων κλπ. Διὰ τῆς λίαν ἐπιμελημένης αὐτῆς ἐργασίας δίδεται μία καλὴ ἰδέα περὶ τῆς πλουσιωτάτης βυζαντινῆς πεζογραφίας, ἀλλ' οὐχὶ πλήρης. Οἱ συγγραφεῖς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι τοὐλάχιστον 100 (ἄρα καὶ οἱ τόμοι τρεῖς). Ὡς πρὸς τὴν ποιήσιν (ὕμνογραφίαν δηλαδὴ κυρίως) εἶναι ἀναγκαῖα μία ἄλλη ἀνθολογία. Ἀλλὰ διὰ τοιαύτης ἐκτάσεως ἀνθολόγησιν τῶν Βυζαντινῶν δὲν εἶχε ὥρον ἡ «Βασικὴ Βιβλιοθήκη».

N. B. T.

The Byzantin Manuscript Tradition of the tragedies of Euripides, by Alexander Turyn, Urbana 1957, 80, σσ. X + 415 + XXIV πλν.
(*Illinois Studies in Language and Literature: Vol. 43*).

Ὁ ἐν Οὐρμπάνα κλασσικὸς φιλόλογος καὶ παλαιογράφος καθηγ. κ. Ἀλέξ. Turyn, μετὰ τὴν μελέτην ἀναλόγων προβλημάτων τοῦ Πινδάρου κ.ἄ. ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος, προσέβη εἰς λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῆς χειρογράφου παραδόσεως τοῦ τραγικοῦ Εὐριπίδου, λαβὼν ὑπ' ὄψιν πολυάριθμα ἀνὰ τὰς βιβλιοθήκας τοῦ κόσμου χει/φα καὶ ἐξετάσας τὸ ζήτημα τῶν διασκευῶν, ἐκδόσεων κλπ.

N. B. T.

Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800 - 1863. Ἀναγραφὴ τῶν κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περιόδον ὅπου δῆποτε ἑλληνιστὶ ἐκδοθέντων βιβλίων καὶ ἐντύπων ἐν γένει ὑπὸ Δημητρίου Σ. Γκίνη καὶ Βαλερίου Γ. Μέξα († 1937). Τόμος τρίτος, περιέχων τὰ ἐντυπα τῶν ἐτῶν 1856 - 1863, τὰς προσθήκας τῶν ἐτῶν 1800 - 1855 καὶ τὸ εὐρετήριο τῶν κυρίων ὀνομάτων. Ἐν Ἀθήναις 1957, 40, σσ. IX + 625.
(*Πραγματεῖαι τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τόμος 11ος*).

Μετὰ μακρὰν ἀναμονήν, μετὰ τοὺς τόμους Α' (1939) καὶ Β' (1941), συνεπληρώθη καὶ ἐκυκλοφορήθη ὁ ὡς ἄνω πολύμοχθος τόμος, ὀφειλόμενος ἰδίᾳ εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ κ. Δ. Σ. Γκίνη, διὰ τοῦ ὁποίου κατεγράφησαν ἅλως τὰ βιβλία τὰ ἐκδοθέντα ἀπὸ τοῦ 1800 - 1863. Ὡς γνωστὸν μέχρι τοῦ 1800 φθάνει ἡ *Bibliographie Hellénique* τοῦ F. Legrand, ἡ ὁποία ὁμως ἀνατυπῶναι καὶ σπάνια κείμενα ἐκ τῶν καταγεγραμμένων βιβλίων. Τὰ καταγραφέντα κατὰ τὰ ὡς ἄνω ἔτη ἑλληνικὰ βιβλία ὑπὸ τῶν Γκίνη καὶ Μέξα ἀνέρχονται εἰς 10.928, σημειοῦνται δὲ πάντοτε αἱ βιβλιοθήκαι ὅπου οἱ βιβλιογράφοι τὰ εἶδον.

Ὁ κ. Γκίνης προλογίζων λέγει, ὅτι λόγοι ἀνεξάρτητοι τῆς θελήσεώς του τὸν ἠνάγκασαν νὰ παραιτηθῇ τῆς συνεκτυπώσεως α') τοῦ Πίνακος ἔφημ. καὶ περιοδ., β') τοῦ καθ' ὅλην εὐρετηρίου καὶ γ') τοῦ Πίνακος τυπογραφείων. Ὡς ἐλπίσωμεν ὅτι ταχέως ἡ Ἀκαδημία θὰ δημοσιεύσῃ τὸ σχετικὸν συμπλήρωμα.

N. B. T.

5 - 2 - 1958

Silloge Bizantina in onore di Silvio Giuseppe Mercati, Roma 1957, 80, σσ. XXIII + 426 + 1 πλάξ (εἰκὼν τοῦ τιμωμένου).
(*Studi Bizantini e Neellenici... volume nono*).

Συνεργάζονται οἱ G. Agnello, K. Ἀμαντος, M. Ἀνάστος, P. Charanis, A. Dain, E. Follieri, C. Giannelli, J. Gill, R. Guiland, F. Halkin, G. Hofmann, Ἑ. Κριαρᾶς, Φ. Κουκουλές, V. Laurent, P. Lemerle, R. J. Loenertz, T. Minisci, O. Parlangèli, Γ. Σωτηρίου, Ν. Τωμαδάκης, Γ. Ζώρας κ.ἄ.
Ἐν ἀρχῇ βιβλιογραφία τοῦ τιμωμένου καθηγητοῦ Mercati. N. B. T.

Studia Patristica et Byzantina:

(2 Heft) *Die theologische Arbeitsweise des Johannes von Damaskus von Basilus Studer, 1956, 80, σσ. XVII + 141.*

(3 Heft) *Christliche Metaphysik in Byzanz I Die Illuminationslehre des Michael Psellos und Joannes Italos von Pericles Joannou, 80, σσ. VIII + 152.*

(4 Heft) *Joannes Italos, Quaestiones Quodlibetales (Ἀπορίαι καὶ Αὐσεῖς) editio princeps von Perikles Joannou, 1956, 80, σσ. XII (+ IV) + 192.*

Περικλῆς Joannou εἶναι ὁ ἐξ Ἀρμενίας πρῶν οὐνίτης ἱερεὺς Πέτρος Joannou περὶ οὗ ἴδε Ἀθηνᾶ ΝΘ', 1955, σσ. 128 - 130.

N. B. T.

P. Joannou: Das Menologion des Despoten Demetrios I Palaiologos, BZ 50, 1957, σσ. 307 - 309.

Στ. 8-9 (σ. 307):

πρὸς γὰρ τὸν ἐσμὸν τῶν παθῶν τῶν δυσμάχων
ἐχρῆν τὸν ἐσμὸν συνδραμεῖν τῶν συμμάχων.

Ὁ ἐκδότης πρῶτον θὰ ἔπρεπε νὰ μάθῃ ἑλληνικὰ καὶ εἶτα νὰ βιβλιοκρίνῃ τὰ βιβλία τῶν Ἑλλήνων βυζαντινολόγων.

N. B. T.

The Hymns of the Hirmolohium part III 2. Transcribed by Aglaia Ayoutanti, revised and annotated by H. J. W. Tillyard.
Copenhagen 1956, 80 μέγα, σσ. IX + 95.

N. B. T.

Franz Dölger, Byzantinische Diplomatie, 1956, 80, σσ. XVI + 419 + πλν.

Συναγωγή διαφορῶν μελετῶν τοῦ καθ. Dölger ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς διπλωματικῆς. Λίαν ἐνδιαφέροντες πίνακες ἐν τέλει.

N. B. T.

Charles Diehl, Byzantium: Greatness and decline translated from the French by Naomi Walford. With introduction and bibliography by Peter Charanis.
Rutgers University Press, New Brunswick - New Jersey, 1957, 80, σσ. XVIII + 366.

Τὸ ἔργον εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν βιβλιογραφίαν. Ἀλλ' εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ κ. Χαρανῆς δὲν παρακολουθεῖ τὴν ἑλληνικὴν βυζαντινολογικὴν βιβλιογραφίαν ὅσον πρέπει, οὕτω δ' ἡ βιβλιογραφία του εἶναι ἐλλιπεστάτη ἀπὸ ἑλλην. ἀπόψεως.

N. B. T.

Νικολάου Β. Τωμαδάκη, *Βυζαντινή Γραμματολογία (1204 - 1453). Φραγκοκρατία και Παλαιολόγιοι χρόνοι. Τεύχος πρώτον: 'Ο δέκατος τρίτος αιώνας. 'Εν 'Αθήναις 1957, 80, σσ. 128.*

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον: Ἡ ἄλωση καὶ ἡ φραγκοκρατία ἐξετάζονται ὁ Εὐστάθιος καὶ ὁ Μιχαὴλ Χωνιάτης. Ἐκότερον ἀκολουθοῦν κείμενα χαρακτηριστικὰ κατὰ τὰς νεωτέρας καὶ καλυτέρας ἐκδόσεις.

Εἰς τὸ δευτέρον κεφάλαιον: Οἱ λόγοι τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου περιλαμβάνονται Ἰωάννης Ἀπόκαυκος μητροπολίτης Ναυπάκτου, Γεώργιος Βαρδάνης ἀττικὸς μητροπολίτης Κερκύρας καὶ Δημήτριος Χωματιανὸς ἀρχιεπίσκοπος Ἀχρίδος, ὡς καὶ Παράρτημα περιέχον ἑπτὰ ἔγγραφα.

Εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον: Οἱ λόγοι τοῦ βασιλείου τῆς Νικαίας περιλαμβάνει Νικήταν Χωνιάτην, Νικηφόρον Βλεμμίδην, Γεώργιον Ἀκροπολίτην (Παράρτημα κειμένων τοῦ ἱστορικοῦ τούτου συγγρ.), τὸν μαθητὴν τῶν τελευταίων Θεόδωρον Β' Λάσκαριν (καὶ κείμενα αὐτοῦ) καὶ τὸν Γεώργιον Παχυμέρην.

Τὸ τελευταῖον κεφάλαιον Δ': Οἱ Θεολόγοι, περικλείει Γερμανὸν τὸν Β', τοὺς Ἀρσενιάτας, Γεώργιον τὸν Κύπριον καὶ Ἀθανάσιον Α' Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τινων κειμένων (ἐπιστολῶν κλπ.) αὐτῶν.

Τὰς περὶ Ἀποκαύκου καὶ Βαρδάνου μελέτας τοῦ συγγραφέως συμπληροῖ ἡ ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τόμου (ΚΖ', 1957, σ. 3 ἐξ.) καταγεγραμμένη ἀλληλογραφία αὐτῶν καὶ πρὸς αὐτούς.

Τὸ βιβλίον, ἀπολύτως ἐνημερωμένον εἰς τὴν ἐκλεκτικὴν βιβλιογραφίαν του, ἐχρησίμευσε διὰ τὰς παραδόσεις τοῦ καθηγ. Τωμαδάκη κατὰ τὰ ἔτη 1955 - 1957, ὅτε καὶ ἐδιδάχθησαν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κείμενα, εἰς ἱκανὰ σημεῖα αὐτῶν βελτιωθέντα ὑπὸ τοῦ συγγρ.

B. M.

C o n s t. P a p a s, *L'urbanisme et l'architecture populaire dans les Cyclades, Paris 1957, σ. 152.*

Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ ἀρχιτέκτονος κ. Κωνστ. Παπᾶ, διπλωματούχου τοῦ Ε.Μ. Πολυτεχνείου καὶ Δεοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, εἶναι συντεταγμένον μὲ ἀκριβείαν, εὐσυνειδησίαν καὶ γλαφυρότητα. Συνοδευόμενον ἀπὸ πολυάριθμα καλλιτεχνικώτατα σχέδια τοῦ συγγραφέως καὶ ἀπὸ ἐπιτυχεῖς φωτογραφικὰς ἀπεικονίσεις, ἀποτελεῖ ἐξαίρετον καὶ λίαν εὐπρόσδεκτον συμβολὴν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς πολεοδομίας καὶ τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν Κυκλάδων, περὶ τῶν ὁποίων δλίγαι καὶ κατὰ στενὰς μόνον περιοχὰς μελέται ἐδημοσιεύθησαν μέχρι τοῦδε.

A. K. O.